

Nú er oljuprísurinn trýggjar ferðir so høgur, sum fyri 4 árum síðani

OLJUPRÍSUR, BÚSKAPUR OG VALUTA

Rolf Guttusen
rg@geogr.ku.dk

1973. Tá var "oljukreppa", tí OPEC-londini skrúðaðu kranan fyri, og oljuprísirnar fóru upp í loft.

1979. Tá bleiv shahurin av Iran, ein amerikansk nikkudukka, blakaður á dyr. Nýggj oljukreppa.

1990. Tá hersetti Iraq alt Kuweit og ólag kom á oljuhandilin einaferð enn.

2005. Nú hækka oljuprísurin til somu hæddir, sum í omanfyri nevndu krepputíðum, men hvør er orsøkin?

August 2005. Seinasta mánadag seldist ráolja fyri umleið 70\$ fyri tunnuna bæði í Europa, USA og Singapore, sum er størsti oljumarknaður í Asia.

Aðrar orsøkir til hoga oljuprísir

Í dag er tað ikki kríggj, kollvelting, herseting ella embargo sum pressar prísir upp. Nei, tað er eftirspurningurin, sum er høgur. Eftirspurningurin er skaptur av tí búskaparliga vøkstrinum, sum er í USA og Kina, og fyri ein part eisini í øðrum asiatiskskum londum. USA og Kina eru í dag heimsins størstu oljuskúlar, og tá framleiðslan gongur væl, skal nógva olja brúkast.

Og líkt er til, at olju-prísurin ikki fer at fella í bræði. Hinar nevndu kreppurnar vardu bert nokkso stutta tíð, so fullu prísirnir aftur. Franski ídnaðarráðharrin Francois Loos segði fríggjadagin seinasta, at hann væntaði at oljuprísurin fór at vera høgur í "langa tíð", og heitti á sínar landsmenn um at spara

Tá hinar krepputíðirnar vóru í 1973, 1979 og 1990

og oljuprísurinn hækkaði, so hevði tað sum fylgju, at heimsbúskapurin at kalla steðgaði upp. Framleiðslan minkaði og harafrat var inflatióin, vørurnar dýrkaðu og pengavirðið minkaði.

Tað er enn ikki hent í hesum umfari. Oljuprísirnir hava, sum kurvumyndin vísir, verið javnt hækkanði síðan í 2002. Men enn er inflatióin lág og búskaparligi vøksturinn høgur í USA og Kina. Í Europa er eitt sindur øðrvísi, hevur vøkstururin verið lítil í langa tíð. Men so er at spyrja, hví ikki høgu oljuprísirnir hesa ferð virka sum áður. Hví er inflatióin sum heild lág, og búskaparligi vøksturinn væl yvir meðal?

Meldurstormurin Katrina ger ikki munin

Nógv er júst í hesum døgum skrivað um meldurstormin Katrin, sum herjar í Mexicanska Golfinum, og fer inn yvir land nær New Orleans. Har hevur USA eina stóra oljuframleiðslu, og av trygdarsøkum eru fleiri pallar avmannaðir. Í Golfinum framleiðir USA 1,5 milliónir tunnur av olju um dagin. Um framleiðslan steðgar her bert stutta tí, so minskar útboðið og ávirkað prísurin uppeftir. Tað er júst tað, sum Katrin hevur gjørt, men tað man fara at javna seg, tá hon blíðkast aftur.

Tað hevur verið bíligt at læna pengar

Høvuðsorsøkin til at oljuprísurin enn ikki hevur darvað búskapinum so nógva er, at rentan hevur bæði í USA og Europa verið lág. Tað hevur verið bíligt at læna pengar. Bíligir pengar hava fingið fólk at keypa nógvar vørur, men eisini fastan eigindóm: hús og grundir. Húsaprísirnir eru høgur í USA, men eisini í Bretlandi, Írlandi, Frankríki, Spania og Norðanlondum. Einasta undantakið higartil hevur verið Týskland. Seinastu tíðindini siga tó, at prísirnir eru so smátt fallandi í Bretlandi, og fólk eru farin at spyrja, um 'prísbløran' man fara at bresta?

Høvuðsmotorarnir í heimsbúskapinum eru "Oilholikarar"

Tveir høvuðsmotorar eru í dag í heimsbúskapinum: USA og Kina. Framleiðslan veksur við umleið 9% um árið í Kina, og 3-4% í USA. Hesi bæði londini eru samstundis heimsins størstu brúkarar av olju.

Blaðið "The Economist" viðger oljuprísir í seinastu nummari (27.8.05). Teir kalla hesi lond fyri "Oilholics" (alcoholikarar hava eitt alcoholmisbrúk, oilholocarar hava eitt oljumisbrúk).

Blaðið sigur, at høgi oljuprísurin fyri ein part stendst av lágu rentuni. Prísurin á olju og prísurin á pengum eru týðningarmestu prísir á vørum í dag. Og teir handa saman.

Um prísurin á pengum (rentan) er lágur, so hækka eftirspurningurin, og oljuprísurin fer upp. Oljuprísurin er serliga viðkvæmur í hesum føri, tí framleiðslu- og raffineringsskapaciteturin er avmarkaður. Allar pumpur og allar reinsiprocessir koyra "full speed"

Byrðan er ójævnt býtt millum londini

Nú er tað so, at vøksturinn í framleiðslu ikki er javnt býttur millum londini. Europa liggur sum nevnt við einum vakstrarlagi uppá 1-2%, meðan USA og Kina liggja væl hægri. Tí er tað vaksandi eftirspurningurin serliga í USA og

krúlla. Tað eru tey londini, sum eru minst orku-effektiv, sum hava skjótasta vøkstur í framleiðsluni. Í menningarlondum er tað so, at til at framleiða virði fyri ein dollara brúka hesi lond dupult so nógva olju, sum tey meira framkomnu londini.

Harafrat er tað so, at bæði India og Kina lata stuðul til innlendis oljuprísir. Tí brúka virkir og einstaklingar nógva olju til ein bíligan prís. Henda ovurnýtsla kemur so at pressa oljuprísir á heimsmarknaðinum enn hægri upp.

USA er eisini ein 'oljusyndari'

Men tað eru ikki bert so kallaði tilafturskomin lond, sum oyðsla við olju. Heimsins størsti búskapur, tann amerikanski, er eisini tann

Kina, sum pressar oljuprísir upp.

Blaðið "The Economist" meinar nú, at tað tí kann sigast, at USA og Kina á

henda hátt leggja ein skatt á hini londini, sum verður betaltur gjøgnum hoga oljuprísir.

Uppi í hesum er ein serlig

Euro-kursurin hækkaði sum heild eitt sindur í farnu viku, men ikki var tað stórvegis. Orsøkin var helst, at nøkur vánalig hagtøl komu úr USA. Eurohækkanin kom sostatt ikki, tí nýggir og avgerandi glottar hómaðust í Eurolandi.

Blaðið "Financial Times Deutschland" vísir á, at brúkarar-álitið í USA, sum University of Michigan roknar út hvønn mánaða, fall rættiliga nógva. Tað var 96,5 í juli, men fall til 89,1 í august. Tað var meira enn spámenn høvdu roknað við.

Framvegis vísir hetta blaðið á, at høgu oljuprísirnir vísa síni 'bremsispor' nú. Oljuprísurin tyngir um handilsjavnvágina, og brúkarin merkir hækkanði benzin-prísirnar.

Eitt triðja, sum dempar framburðshugin í USA, eru orðini hjá Alan Greenspan, stjóra í The Fed. Hann vísti á í røðu hann helt fríggjadagin, at húsaprísirnir hava verið skjótt hækkanði í langa tíð. Men tað kann ikki bara halda framm soleiðis í allar ævir. Prísvøkstururin má steðga, ella um illa stendur til, føra til beinleiðis skræðl. Hetta, at Greenspan sigur seg stúra um útlitini, hevur stóra ávirkan á peninga- og virðisbrævamarknaðin í USA.

At enda eru spekulatióinir um at Kina fer at uppskriva, revaluera, sín valuta yuan eina ferð aftrat í næstum. Tað hendi fyrstu ferð í fleiri ár tann 21. juli, tá fasta veksli-lutfallið, sum hevði verið galdandi, var avtikið